

Lingva Egaleco en Internaciaj Rilatoj - La Rolo de Ĉinio¹

LIU Haitao

Beijing Guangbo Universitato

Laŭvorta kompreno de 'internaciaj rilatoj' estas rilatoj inter nacioj. En la dokumentoj pri internaciaj rilatoj oni ofte konsideras la rilatojn inter ŝtatoj, sed la diskutitaj rilatoj ne nur validas inter nacioj aŭ ŝtatoj, sed ankaŭ inter laŭleĝaj civitanoj, firmaoj kaj organizaĵoj. Tiuj ĉi rilatoj kovras la rilatojn pri politiko, ekonomio, kulturo kaj scienco. Evidente, lingvo ludas gravan rolon en la realigo de tiuj ĉi rilatoj. Lingvo ekzistas ne nur objekte inter la subjektoj, ĝi ankaŭ estas la ilo kaj rimedo por realigi aliajn rilatojn. Tial oni ne devas malatenti la lingvan faktoron en internaciaj rilatoj. Same, oni ankaŭ devas esplori la lingvan problemon kadre de bazaj principoj de internaciaj rilatoj.

La 28-an de Majo 2003, la ĉina prezidento Hu Jintao prelegis en la Moskva Instituto pri Internaciaj Rilatoj. Laŭ li, por konstrui novan internacian ordon pri politiko kaj ekonomio, oni devas:

- promocii demokration de internaciaj rilatoj
- gardi kaj respekti la diversecon de la mondo
- establi novan koncepton pri sekureco kun reciprokaj fido kaj utilo, egaleco kaj kunlaboro
- akceli ekvilibran evoluadon de la tutmonda ekonomio
- estimi kaj disvolvi la gravan rolon de Unuiĝintaj Nacioj kaj aparte de ĝia Konsilio pri Sekureco.

Ni nomas tiujn ĉi principojn "egaleco, diverseco kaj ekvilibro de internaciaj rilatoj". Fakte ili ankaŭ estas bazaj principoj, kiujn la ĉina registaro multfoje kaj multloke emfazas. En tiu ĉi prelego la menciitaj principoj gvidos la analizon de la nuna stato de la lingva uzado en internaciaj rilatoj kaj la konstruon de nova internacia lingva ordo.

En verkoj pri internaciaj rilatoj oni bedaŭrinde nur nesufiĉe diskutas la lingvan problemon. Ni ĝojas trovi ion en la verko de Henderson, kiu enhavas ĉapitreton kun titolo 'la angla kiel tutmonda lingvo'. Laŭ li "la efikeco de tutmonda komunikado parte dependas de la angla. La angla jam fariĝis la Lingua Franca de la tuta mondo, t.e. universala lingvo de la popoloj de diversaj lingvoj kaj kulturoj. Kvinono de la homaro sur la tergloba povas paroli angle, multaj politikistoj kaj sciencistoj kapablas flue interkomuniki per ĝi. Ĝi iom post iom fariĝas la unua kandidato de fremdlingvo de la tuta mondo. La angla ankaŭ estas komuna lingvo

¹ Mi dankas al Detlev Blanke kaj Miĥaelo Sedgley, kiuj lingve glatigis mian tekston.

de mondaj civitanoj”¹. Ĉu tio estas vera? Jes, la realo eble estas tiom serioza.

Resume, (lingva) neegaleco en internaciaj rilatoj ĉie facile troveblas. Kofi Annan lastatempe diris “la malgaja vero estas ke hodiaŭa mondo estas pli malegala loko ol ĝi estis antaŭ 40 jaroj”². Sendube li pravas. La nunan internacian lingvan ordon karakterizas neegaleco kaj malekvilibro. Lingvo estas la plej grava komunikilo de la homaro, ĝi ludas neanstataŭigeblan rolon en la nacia ekonomia vivo kaj en la formiĝo de nacia ekonomia sistemo. Anglalingvaj landoj, kiuj simple uzas siajn lokajn lingvajn avantaĝojn (location rent), povas akiri grandegajn profitojn kulturajn kaj ekonomiajn. Tiu ĉi nesimetrieco de lingva evoluo ege malhelpas la longdaŭran progreson de la mondo. Lingvo ne nur estas ilo. La historio de disvastigo de lingvoj estas historio de perforta politiko. Se lingvo nur estus ilo, en la mondo malestus multaj konfliktoj kaŭzitaj de lingva malsameco. Se lingvo nur estus ilo, la enmigrintoj en Norda Ameriko antaŭ la fondo de Usono ne estus pene detruintaj la indianajn lingvojn³. Lingvo ankaŭ estas ilo por disvastigi kulturon. Ĝi ankaŭ estas ilo profitdona, se ne, oni ne dirus “La vera nigra oro de Britio ne estas la oleo de la Norda Maro, sed la angla lingvo”⁴. Tio fakto evidentigas, ke la lingva ordo, bazita sur la angla, malobservas la principojn de egaleco, diverseco kaj ekvilibro en internaciaj rilatoj. Tial fariĝas urĝa tasko de politikistoj, lingvistoj kaj diversdisciplinaj sciencistoj esplori, kiel konstrui novan internacian lingvan ordon surbaze de egaleco kaj aliaj bazaj principoj.

La lingva malegaleco en internaciaj rilatoj ankaŭ faras malegalecojn de aliajn rilatojn, el kiuj atentindas la malegaleco en kultura interŝanĝo. Laŭ statistiko⁵ en la jaro 2002 Ĉinio importis la kopioraĵojn de 8782 eldonaĵoj el aliaj landoj, el kiuj 4544 estis el Usono, 1821 el Britio. En la sama jaro Ĉinio nur eksportis 190 kopiraĵojn al aliaj landoj, el kiuj 9 estis al Usono, 6 al Britio. La fakto montras ke tiuj du landoj ne tre interesiĝas pri ĉinaj atingoj. Ega malekvilibro kuŝas en kultura interŝanĝo inter Ĉinio kaj landoj, kiuj parolas la anglan. Maltrankviligas nin, ke la malegaleco kreskas daŭre. Laŭ statistiko⁶ de Beijing Urbo, en la jaro 2002, oni importis el Usono 3536 kopioraĵojn, post unu jaro, la nombro atingas 4640. Ĵus mi legas novaĵon el hodiaŭa ĵurnalo⁷, en kiu oni raportas ke multaj famaj verkistoj de Ĉinio alvokas savi la ĉinan. La verkisto Yu Guangzhong diras “la angla nur estas ilo por koni la mondon, la ĉina estas nia vera radiko.”⁸

Lingvo estas kolektiva komercaĵo⁹. Tio signifas ke pli multaj uzantoj kreas pli

¹ Henderson, Conway W. (2004) *International relations: conflict and cooperation at the turn of the 21st century*. Ĉina eldono. Haikou: Hainan eldonejo. p. 423-425.

² <http://www.cnn.com/2004/WORLD/americas/06/12/annan.un/index.html>

³ Cai, Yongliang (2003) *Yuyan, Jiaoyu, Tonghua*. Beijing: Shehui kexue chubanshe.

⁴ Phillipson, Robert (2003) *English-Only Europe? Challenging Language Policy*. London/New York: Routledge. p.150.

⁵ <http://www.ncac.gov.cn/servlet/servlet.info.StatiServlet?action=list&id=189&issue=2002>

⁶ <http://www.pep.com.cn/200403/ca384486.htm>

⁷ 2004-05-27

⁸ <http://cul.sina.com.cn/t/2004-05-27/58970.html>

⁹ De Swaan, Abram (2001) *Words of the World. The Global Language System*. Cambridge: Polity Press.

grandajn interŝanĝvalorojn. Alidire, pli multaj parolantoj de lingvo produktas pli grandan komunikan valoron por sia individua parolanto. Ankaŭ plialtiĝos ĝia kultura valoro kiel varo. La alta valoro allogos pli multajn homojn lerni ĝin. Tiu pozitiva retrokuplo formas la fenomenon de neĝbulo.

Laŭ uza kampo kaj socia funkcio, ni povas klasifiki la lingvojn en jenajn nivelojn: etna lingvo, ŝtata komuna lingvo, regiona komuna lingvo inter ŝtatoj, internacia lingvo. La studo montras ke la lingva sistemo de la homaro estas strukturita laŭ stela formo. Sur ĉiu nivelo de la sistemo ekzistas unu lingvo, funkcia kiel interlingvo. Tiuj ĉi interlingvoj ludas la menciitajn rolojn: ŝtata komuna lingvo, regiona komuna lingvo inter ŝtatoj, kaj internacia lingvo. Teorie lingvistikaj trajtoj ne decidas pri tio, kiuj lingvoj funkcias kiel ĉefroluloj de iu nivelo, sed tion faras la ekonomiaj kaj politikaj faktoroj.

La elementoj de la lingva sistemo ne estas en egala loko. La diferenco de loko inter lingvoj enkondukas neegalecon inter ties parolantoj. Evidente, se ĉiuj interlingvoj estus realigitaj de etnaj lingvoj, en la mondo estus homoj, kiuj ĉiunivele povus komunikiĝi nur per siaj gepatraj lingvoj. Tamen ankaŭ ekzistas homoj, kiuj devas eĉ lerni tri aliajn lingvojn por plenumi la saman taskon! Strukture, tia sistemo estas nestabila kaj facile rompebla. Por altigi la kvaliton de la sistemo, ni povas konverti la stelan strukturon en distribuitan formon. Tie ĉi temas pri tio, kiel nuligi la nivelon de la sistemo por ebligi interkomunikadon inter ĉiuj lingvoj. Sendube, tio ne estas realigebla, ĉar neniu povas regi pli ol 6000 lingvojn! Alia ebla metodo estus, kompaktigi la nivelojn de la sistemo. Tio signifas, ke ĉiu devus pove paroli du lingvojn, la gepatran lingvon kaj komunan lingvon. Tiel ni konstruus universalan dulingvan sistemon.

El vidpunkto de tuta egaleco, ĉiu devus lerni alian, komunan lingvon, krom sia gepatra lingvo. Nur sub tiu kondiĉo realiĝos la tuta egaleco kaj universala dulingveco. Certe, la lingvo komuna, kiun ĉiu devus lerni, ne estus gepatra lingvo de ajnaj homoj en la mondo. Se ne, la sistemo disrompiĝus. La lingvo postulata povas esti nur neŭtrala lingvo. En la jaro 1920 tiu ĉi ideo jam estis proponita al Ligo de Nacioj. Hodiaŭ estas tempo realigi tion.

Nun la angla ludas la rolon de ĉi tiu komuna lingvo. La sistemo eble estas efika kaj praktika, sed certe ne egaleca kaj ideala, ĉar enestas multaj problemoj ĵus menciitaj. Oni povas kontraŭi la anglan kiel komunan lingvon, ĉar ĝi ne estas neŭtrala lingvo, kaj ankaŭ pro tio, ĉar malantaŭ ĝi troviĝas fortega lando. La historio de ĉi tiu landego maltrankviligas nin: Ĝi favorigas procezon ankaŭ por la popoloj de tuta mondo, kiu iam estis uzita, por asimili indianojn. Kelkaj esploristoj konsideras jene: se la fortaj lingvoj povus mone kompensi la kostojn, ke la malfortaj lingvanoj lernas la fortan lingvon, la sistemo estus akceptebla. La realaĵo diras al ni, ke la angla jam fariĝis, fariĝas kaj fariĝos la arbo, sur kiu kreskas mona frukto. En ĉi tiu situacio, ni ne rajtas revii ke ili pagos por vi la lerno-koston. Pli timige, nun preskaŭ ĉiuj popoloj de la tuta mondo aktive aliĝas al la vico por ekruligi la neĝbulon. Pli kaj pli granda neĝbulo kreas la grandegan breĉon de neegaleco. Se diverseco estas fundamento de homaro, se unueco povas vivi nur en diverseco, neniu unueco daŭros sen diverseco. Alidire, la grandega neĝbulo ankaŭ kaŝas

grandegan danĝeron.

Se la angla aŭ aliaj etnaj lingvoj ne estas taŭgaj kiel tutmonda komuna lingvo, kiel oni povus solvi la kreskantan bezonon je interlingva komunikado?

La sola solvo, almenaŭ teorie senproblema, estas la adopto de neŭtrala planlingvo kiel komunan lingvon. Tiu ideo eble ne estas profitdona en la proksima futuro, tamen ĝi estas valora kaj necesa por longdaŭra kaj stabila evoluo de la homaro. Tial ni devas traserĉi la eblecojn, kiel konstrui novan interlingvan ordon, eĉ se ĝi nur estas ideala. En tiu ĉi nova ordo diverslingvuloj povus interkomuniki sur tute egala fundamento. Ĝi ne nur gardus la diversecon de lingvoj kaj kulturoj, kaj estimus la lingvajn homajn rajton de ĉiuj popoloj, ĝi ankaŭ utilis por akceli la ekvilibran evoluadon de la monda ekonomio.

Kompreneble, planlingva solvo ne estas senproblema. Tamen, nun ni scias ke la problemoj estas solveblaj, kaj la solvo estas racia, la solvo povas sufiĉi al ĉiuj kondiĉoj postulitaj de la problemoj. Ĉar la solvo plenumas la fundamentajn principojn de egaleco, diverseco kaj ekvilibro de internaciaj rilatoj. Alidire, ekzistas jena lingva movado:

Ĝi estas movado por demokratia komunikado; ĝi estas movado por efika lingvo-instruado; ĝi estas movado por la provizo de dulingva ŝanco; ĝi estas movado por lingvaj rajtoj; ĝi estas movado por lingva diverseco¹.

Tiu ĉi estas la Esperanto-movado.

La fundamentaj principoj de internaciaj rilatoj, proponitaj de la Ĉina registaro, estas taŭgaj por ilin aldoni al la konstruado de nova interlingva ordo en pli vasta nova ordo de internaciaj rilatoj. Tio kondukas al la konkludo, ke en konstruado de nova interlingva ordo, Ĉinio ludos gravan rolon.

Laŭ ĉina nacia statistika buroo² en la jaro 2003 en Ĉinio estis jenaj kvantoj da studentoj: diplomitaj studentoj 651 miloj, nediplomitaj studentoj 11 milionoj kaj 86 miloj, studentoj de meza faklernejo 12 milionoj kaj 402 miloj; studentoj de supera mezlernejo 19 milionoj kaj 648 miloj, studentoj de mezlernejo 66 milionoj kaj 906 miloj, el kiu 22 milionoj kaj 201 miloj estas novaj studentoj. En la ĉina sistemo de eduko la studentoj ĝenerale komencas la lernadon de fremdlingvo en mezlernejo. Tiu fremdlingvo hodiaŭ preskaŭ ĉiam estas la angla. Jen grava indiko: ĉiujare 20 milionoj da studentoj eklernas la anglan en mezlernejo. Tio nur estas komenco de longa vojo. Ĝis la doktoriĝo la studentoj nepre lernas la anglan. Alidire, 100 milionoj da studentoj lernas en diversnivelaĵoj en Ĉinio. Mi konsideras ke tio estos grava fortego por konstrui novan interlingvan ordon, sed oni devas pli racie redistribui la valoregan rimedon.

Laŭ la kalkula formulo de komunika valoro (K) de lingvo, proponita de nederlanda sociologo De Swaan (2001), la K-valoron de lingvo estas produkto de du valoroj: P kaj C. Tie ĉi P estas antaŭvaloron de la lingvo, ĝi prezentas la proporcion de fluaj parolantoj de la lingvo en la tuta loĝantaro de la mondo. C prezentas la valoron de la lingvo funkcia kiel komuna interlingvo, ĝi prezentas la proporcion de la parolantoj de la lingvo al la homoj, kiuj regas pli ol unu lingvon. Estas konate,

¹ Universala Esperanto Asocio, "Praga Manifesto", 1996.

² <http://www.stats.gov.cn/>

ke multlingvuloj ligas la diverslingvan mondon en unuon, tiel C ankaŭ esprimas la ligan kapablokvanton de la lingvo. Evidente, la C-valoro de la angla estas ege pli granda ol de la ĉina kaj de aliaj ajnaj lingvoj. La ĉinoj mem kontribuas al la forteco de la angla!

Laŭ la menciita formulo ne estas malfacile trovi ke la tri lingvoj en sama sistemo estas intime rilataj. La ĉina havas grandiozan P, sed nun tiu faktoro kontribuas al la fortigo de la angla. Urĝe necesas racie ŝanĝi la situacion. Tio estas antaŭkondiĉo por ke Ĉinio povas multe kontribui al nova interlingva ordo.

Ĉinio estas bona modelo de protektado de lingvoj kaj de lingvaj homaj rajtoj de minoritatoj. En la ĉinaj konstitucio kaj aliaj leĝoj estas klare deklarite ke ĉiuj etnoj rajtas libere uzi kaj evoluigi siajn lingvojn. La administracioj de minoritataj regionoj rajtas uzi sian lingvon kiel laborlingvon. Eĉ pli gravas, ke en lernejoj kaj kursoj, ĉefe havantaj minoritatajn studentojn, la registaro stimulas uzi lernolibrojn, kiuj instruas uzante minoritatan lingvon¹.

La ĉina registaro subtenas la Esperanto-movadon, ĉar Esperanto utile kontribuas por la movado de ĉina nacia liberigo, por la movado de ĉina nova kulturo, ankaŭ por kultura komunikado inter Ĉinio kaj alilandoj. La ĉina lingvisto Chen Yuan diris, ke la disvastigo de Esperanto en Ĉinio estas intime ligita kun la reformado de la socio en tiu ĉi lando, tio vivtenas la ĉinan Esperanto-movadon. Li pravas.

En la jaro 1963 la ĉina edukministerio proponis Esperanton kiel elekteblan duan fremdlingvon en la fremdlingva fako. La sama ministerio en la jaro 1982 redeklaris, ke Esperanto rajtas funkcii kiel la dua fremdlingvo en multaj kampoj. Sendube, se Ĉinio disvastigas tiujn bonajn spertojn al la tuta mondo, tio helpos konstrui novan interlingvan ordon.

Kompreneble, estus pli bone, se ni farus jenon:

1. En internaciaj organizaĵoj kaj rilatoj oni flegu la nunan lokon de la ĉina kaj klopodu plialtigi ĝian pozicion. Ni estimu kaj amu nian gepatran lingvon, ĉar memestimo estas antaŭkondiĉo por gajni estimon de aliuloj. Se Ĉinio kun sia tuta popolo aliĝus al la movado por ruli la neĝbulon de la angla, tiam la K-valoru de la angla fariĝos kosma nombro. En tiu situacio ajnaj novaj ordoj ne povus esti konstruataj. La mondo apartenos al la angla, sendube.
2. Necesas kreskigi la K-valoron de la ĉina, subtenante lernadon kaj instruadon de la ĉina kiel fremdlingvo en la tuta mondo. Laŭ statistiko nun estas 25 milionoj da lernantoj de la ĉina. Oni planas plialtigi la nombron ĝis 100 milionoj en la venontaj 5 jaroj. Gravus atentigi, ke la agado ne estu movado por establi alian fortegan lingvon, kiu povus formanĝi aliajn lingvojn. Ni alcelas alian metodon por stabiligi la lingvan sistemon de la mondo, se vi ankoraŭ memoras ke ni nun nur havas la solan interlingvon sur la internacia nivelo de la lingva sistemo.
3. Kiel mi ĵus menciis, ĉijare 20 milionoj da mezlernejoj eniras la

¹ Xu, Shixuan (2001): *Bingwei Yuanyan Yanjiu*. Beijing: Zhongyang Mingzu Daxue Chubanshe. p.232. Ankaŭ vidu la prelegojn de Su kaj Yang en ĉi tiu prelegaro.

kursojn por la angla. Tio ne nur kreskigas la K-valoron de la angla, sed ankaŭ reduktas la K-valoron de la ĉina kaj de Esperanto. Se fremdlandanoj povas bone interkomuniki angle en Ĉinio, kial ili devas lerni la ĉinan? Do, Ĉinio devas urĝe ellabori politikon pri fremdlingva instruado, por eviti nenecesan investon en lernado de la angla, por limigi la ekspansion de la angla.

4. Necesas intensigi la instruadon de aliaj fremdlingvoj, malkoncentri la lernantojn de la angla. Tio ne nur reduktas la K-valoron de la angla, sed ankaŭ kreskigas la K-valorojn de aliaj lingvoj. Tio faras la sistemon pli stabila kaj ankaŭ kontribuas al la diverseco de la lingvoj de la mondo.
5. Sur ĉiuj niveloj de la ĉina eduksistemo estus bone oficiale enkonduki Esperanton. Kelkaj studoj montras, ke la lernado de Esperanto plifaciligas al lernantoj la postan lernadon de aliaj lingvoj. Se ni instruas Esperanton por 20 milionoj da mezlernejoj tute aŭ parte, la simpleco de Esperanto eble interesos la lernantojn. Tiam la rezulto estos pli bona ol nun. Ekde supera mezlernejo oni enkondukas aliajn fremdlingvojn, inkludante la anglan, tiam la lernantoj povas libervole elekti lernotan lingvon. Ĉar la lernantoj jam havas bazajn konojn de Esperanto, tiam espereble la rezulto de la lernado de aliaj lingvoj pliboniĝos. Sur la universitata nivelo la ĉefa celo de fremdlingva instruado estas la plifortigo de la faka angla por faciligi la legadon de faka literaturo. Estas rekomendinde atingi aktivajn regadon kaj uzadon de Esperanto, pasivajn regadon kaj uzadon de la angla. Tio reduktus la tempon de lernantoj por lerni fremdlingvon. Oni povas uzi pli multe da tempo por akiri fakajn konojn. Por plenumi tiujn la taskojn oni devus fari jenon:
 - Oni starigu Esperanto-fakon, kiu servu al la trejnado de instruistoj kaj sciencistoj, kiuj lernu flue regi Esperanton. Tio estas grava por realigi la proponon de Phillipson, uzi Esperanton en internaciaj organizaĵoj kiel internan lingvon kaj interlingvon de interpretado (ĉefkabina lingvo).
 - Oni devas fondi esplororganizaĵon por esperantologio kaj interlingvistiko, kiu liveru al la praktiko la teorion nutraĵon kaj forton.
 - Necesas atingi, ke Esperanto havu en la eduksistemo normalan aŭ eĉ pli altan lokon kiel aliaj fremdlingvoj.
 - Necesas subteni la eldonadon de diversaj dokumentoj kaj fakrevuoj en Esperanto.
6. Edukado estas fundamento de ĉiu agado, estas klavo por konstrui novan interlingvan ordon. Kiam ni havas sufiĉan stokon de Esperanto-parolantoj, kiam Esperanto havas signifan K-valoron, tiam ni elokvente proponos Esperanton kiel la lingvon de internaciaj organizaĵoj kaj rilatoj.

Per tiuj ĉi klopodoj ni kreskigas la K-valorojn de la ĉina kaj de Esperanto,

samtempe reduktas la K-valoron de la angla kaj ankaŭ kreskigas la tempon de la lernantoj por faka lernado.

Antaŭ 83 jaroj, d-ro Nitobe Inazô, tiama Asista Ĝenerala Sekretario de la Ligo de Nacioj, reveninte de la 13-a Universala Kongreso de Esperanto (1921, Praha) , metis Esperanton sur la longan vojon al internaciaj rilatoj¹. Antaŭ 50 jaroj UNESKO rezolucie agnoskis la valoron de Esperanto por la homaro. Hodiaŭ la mondo bezonas Esperanton pli ol antaŭe, almenaŭ teorie.

La hodiaŭa Ĉinio jam plene konscias la gravecon de egaleco, diverseco kaj ekvilibro en internaciaj rilatoj. Nova interlingva ordo ĝuste konstruiĝas sur ĉi tiuj tri principoj. Tiel, ĝi povas esti konsiderata kiel integra parto de nova ordo de internaciaj rilatoj.

En ajnaj internaciaj rilatoj, se oni daŭre malatentas la lingvan problemon, tiam nin atendas la mondo de la angla. Ĉu tio vere estas nova mondo kaj nova ordo, kiujn sopiras la popoloj kaj politikistoj de la tuta terĝlobo?

¹ Fettes, Mark/ Bolduc, Suzanne: Al lingva demokratio. Towards Linguistic Democracy. Vers la démocratie linguistique. Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio. pp. 62–78.